

VESNA TUDJINA

**NEKI KORIJENI DOMINISOVE MISLI:
PLATONIZAM KOD DOMINISA**

Vesna Tadjina
Odsjek za povijesne znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Strossmayerov trg 2
HR 10000 Zagreb
vesnatg@hazu.hr

UDK: 262.12 Dominis, M. de
141.131 Dominis, M. de
Prethodno priopćenje
Ur.: 2010-12-01

Temeljna misao Marka Antuna de Dominisa bila je ekleziološko pitanje jedinstva svih kršćanskih crkava, ali je njegov pojmovni pristup problemu filozofski.

Postavivši nanovo pitanje biti i naravi kršćanske zajednice, mogućnost ostvarivanja ponovnog jedinstva svih kršćanskih crkava zasniva na istovjetnosti njihovih temelja, odnosno na demokratskim principima izvornog kršćanstva.

U Dominisovoj ideji crkvene republike očevidan platonistički duh, gdje Platonovu viziju zajednice, utemeljenu u ideji Dobra, prevodi na filozofijsko-teologijski jezik kao zajednicu zasnovanu na ideji izvornog kršćanstva.

Ključne riječi: Dominis, crkva, država, kršćanska zajednica, republika, Platon

U vremenu kada se reformacija utvrdila, a protureformacija bila u punom zamahu, kada je Europa duhovno, vjerski i politički raslojena, Marko Antun de Dominis traži način mogućeg pomirenja među kršćanskim crkvama.

Može se pretpostaviti da je Dominis iz svog iskustva sa istočne granice katoličkog svijeta, gdje sjevernoeuropski protestantizam i nije bio najdirektnija prijetnja, ali u dodiru sa istočnom varijantom kršćanstva, odnosno rezultatom (prethodnog) istočnog raskola, uviđao potrebu za jedinstvom, i to ne samo iz doktrinalnih razloga, već i kao političku potrebu, a možda i kao način spašavanja od nadirućeg islama, kojeg je bio direktni svjedok bivajući senjskim biskupom i splitskim nadbiskupom u doba kad su, zbog osmanlijskih osvajanja, hrvatske zemlje u svojoj povijesti bile najmanje.

U traženju načina za postizavanje ponovnog jedinstva, Dominis se vraća čistoći izvornih učenja. Našavši uporište u Crkvi kakva je bila u prvim stoljećima svog postojanja, prihvata se sustavnog proučavanja Svetog pisma, patristike, zaključaka prvih koncila, teoloških rasprava i povijesnih djela.

Gradeći stavove na usporednoj analizi suvremenog stanja u Crkvi sa Crkvom u njezinim počecima, dolazi do zaključka da je uzrok svim raskolima udaljavanje Crkve od vlastitih korijena, pri kojem je postala suviše svjetovna na račun svoje duhovne suštine.

Tako je u osnovi ekleziološka misao o mogućnosti ujedinjenja svih kršćanskih crkava, čiju je mogućnost ostvarivanja zasnivao na demokratskim principima prvobitnog kršćanstva, Dominis dovela do politološkog zaključka o nužnosti odvajanja svjetovne od duhovne vlasti, (a time do povijesno avangardne ideje o odvajanju crkve od države.) Postavivši tako problem odnosa crkve i države, Dominis je postavio relevantno pitanje epohe.

Međutim sudovi o Dominisu češće su se donosili na temelju (tumačenja) njegova dramatičnog životopisa, nego na temelju čitanja njegovih radova. Stoga su dosezi njegovih ideja ostali izvan razumijevanja, bivajući više od tri stoljeća ispred svog vremena.

Središnje djelo Dominisova opusa *O crkvenoj državi* (*De republica ecclesiastica*) pobudilo je mnogo interesa među suvremenicima i izazvalo mnoštvo polemika, ali je i puno kasnije ostalo neprepoznato u svojim dometima. Temelj Dominisove doktrine, njegova teza o međusobnoj jednakosti biskupa, kao legitimnih nasljednika po pravima međusobno jednakih apostola, odnosno o biskupskom kolegijalitetu, tek je prihvaćena na II. vatikanskom koncilu (1959.) na kojem su odijeljene kršćanske zajednice tek bile priznate kao crkve.

Postavivši nanovo pitanje biti i naravi kršćanske zajednice, istražujući njoj primjereno unutarnje organizacijsko ustrojstvo, Dominisov je pojmovni pristup problemu filozofski.

Središnji pojam "republica" nije teologijskog, nego filozofijsko-političkog podrijetla i karaktera. Dominis taj pojam izvodi filozofijski, a ne teologijski. Već u predgovoru I. knjizi određuje: "*Svako mnoštvo ljudi koje se srasta u jedno i koje je povezano životnim zajedništvom nužno utemeljuje društvo što se s pravom običava nazivati republikom, naravno kada osim svačijih privatnih i vlastitih stvari pojedinaca, sama zajednica ima nešto što je u pogledu sviju javno i tiče se očuvanja cijelog društva.*"¹

¹ De rep. ecc., lib. I, Proemium, I: "Omnis hominum in unum coalescens multitudo, vitaeque communione colligata, necessario constituit societatem, quae merito Respublica solet

Tako zasnovanom društvu, primjenjenom na crkvenu zajednicu, svrha je brinuti se za duhovnu, a ne svjetovnu egzistenciju svojih članova: "*Zato, budući da crkvena država, ako jest crkvena, nema drugi svoj vlastiti cilj, kao što je očigledno, nego samo onaj koji ima crkva, a istinskoj crkvi, ukoliko jest crkva, jedini i svojstveni cilj jest samo to da vjernici, koji su sama crkva, postignu vječno vrhunaravno blaženstvo, cilj svakako potpuno duhovni koji se samo duhovnim sredstvima može postići,...*"²

A cilj crkvene države je vječno vrhunaravno blaženstvo (*aeternam beatudinem supernaturalem*) njezinih podanika.

Dominisov je pojmovno kategorijalni aparat izrastao prije svega pod utjecajem aristotelizma, koji se njegovao kod isusovaca koji su ga odgojili, što izrijekom potvrđuje kad kaže: "... *philosophia Aristotelis est fundamentum ...*",³ te usprkos tome što oštro kritizira djelo Francisca Suareza *Defensio fidei Catholicae* u *Ostensio errorum*,⁴ pretpostavljiva je "metafizička srodnost" s glavnim Suarezovim djelom *Disputationes metaphysicae*.

Međutim već je u Dominisovoj ideji Republike očevidan platonistički duh. Platonova vizija zajednice, utemeljene u ideji Dobra, prevedena je ovdje na filozofijsko-teologijski jezik kao zajednica zasnovana na ideji izvornog kršćanstva.

Osnovnu Platonovu misao o realizaciji takve zajednice Dominis citira u svojoj interpretaciji: "*Ne mogu dakle apsolutno govoreći, negirati da papa i biskupi mogu zapravo obnašati-vršiti svjetovnu vlast: znamo da je već Platon rekao da će buduća država biti sretna, kad će ili filozofi vladati, ili kraljevi filozofirati: nitko nije istinski svećenik tko nije filozof, to jest tko nije učen, ili bi tako trebalo biti.*"⁵

appellari; ubi nimirum, praeter privatas quiusque res, et singulorum proprias, communitas ipsa aliquid habet, quod sit, respectu omnium, publicum, et totius societatis spectat conservationem."

² Isto, lib.V. cap.I, 1: "*Cum itaque Ecclesiastica Respublica, ut Ecclesiastica est, alium finem suum proprium non habeat, ut planum est, nisi eum quem habet Ecclesia; Ecclesiae vero, ut Ecclesia est, solus et proprius finis ille tantum sit, ut fideles, qui sunt ipsa Ecclesia, aeternam beatudinem supernaturalem consequantur, finis nimirum totus spiritualis, et solis spiritualibus mediis assequendus,...*"

³ Isto, lib. I, cap. VI, 14.

⁴ *Ostensio errorum quos adversum fidem Catholicam ecclesiae Anglicanae conatus est defendere P. Franciscus Suarez, Societas Iesu, in suo Libro, quem Defensionem fidei Catholicae, inscripsit.*; Djelo uvršteno iza VI knjige *De rep. Ecc.*

⁵ De rep. ecc., lib. VI, cap. VIII, 2: "*Non ergo, absolute loquendo, negari potest, Papam et Episcopos posse de facto humanos temporales principatus obtinere: imo Platonis dictum esse, scimus, tunc Republicas beatas esse futuras, cum vel Philosophi regerent, vel Reges Philosopharentur: nullus vero Sacerdos est, qui Philosophus, hoc est, litteratus non sit, vel esse debeat.*"



Sl. 1. Portret Marka Antuna de Dominisa (Willem Jacobs Delff prema M. J. Miereveltu), Hrvatski državni arhiv Zagreb, bakrorez

Iz takve interpretacije neospornog autoriteta nužno proizlazi prevođenje "republike" u "crkvenu republiku" i prevođenje filozofa u svećenike, a gledano teološki, metamorfoza božanske države (Augustin) u zajednicu sjedinjenih kršćanskih crkava. Već iz samog naslova predgovora, koji glasi: *Čitavom skupu božjih biskupa svete Katoličke crkve: Istinu, Ljubav, Slobodu i Sreću*⁶ prepoznaju se Istina, Ljubav, Sloboda i Sreća kao kategorije oko kojih se kretala Dominisova misao.

Istina, Ljubav i Sloboda, iako doživljene iz iskustva kršćanstva, imaju korjen u duhu platonizma. Ljubav, Istina i Sloboda jesu (raznoliko izražene u Platonovim dijalozima, ali jednoznačno sabrane u *Zakonima*) ono što omogućuje smislen i svrhovit život uopće, a posebno život čovjeka i ljudske zajednice. Tako je Sreća, kao zbilja ovog trojedinstva, ono što je za Dominisa svrha crkvene države kao zajednice ljudi sjedinjenih u pravoj vjeri božjoj, a filozofijski - eklezijastički prijevod onih konstituensa koji u tradiciji platonizma omogućuju smisleni zajednički život u blaženstvu.

Našavši uporište u izvornom kršćanstvu, Dominis ne inzistira niti na božanskoj niti na zemaljskoj državi, već crkvenoj. Crkvena država ne bi poput božanske bila smještena u onostranosti, niti bi bila reducirana samo na problematiku realnog zemaljskog života. Ona bi svojevrsnim povezivanjem ideja prvobitnog kršćanstva i Platonove *Države*, a u razlici kakvu Platon vidi u svojim *Zakonima* i Aristotel u *Politici*, imala biti zemaljska zajednica žive kršćanske vjere.

Izmirenje i ujedinjenje svih kršćanskih crkava Dominis, dakle, postavlja kao svrhu i krajnji cilj svog djelovanja – u viziji zajednice kojoj bi cilj trebao biti sloboda i zadovoljstvo njezinih subjekata, jer smatra da samo duhovna zajednica osnovana na demokratskim principima prvobitnog kršćanstva, a utemeljena na osnovnim principima Istine, Ljubavi i Slobode, može omogućiti smislen i svrhovit život čovjeka i ljudske zajednice u miru.

⁶ *Universo divinorum sanctae Catholicae ecclesiae episcoporum ordini; Veritatem, Charitatem, Libertatem, Felicitatem.*

Literatura

- ARISTOTEL, *Politika*, Globus-Liber, Zagreb, 1988.
Aurelije AUGUSTIN, *O državi božjoj I-III*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995-1996.
Marcus Antonius de DOMINIS, *De republica ecclesiastica, libri X*. 1-4. Heidelbergae, Cura Iohannis la Cellotti, 1618. 5-6. Francofurti ad Moenum, Sumptibus Rulandiorum, Typis Joan. Friderici Weiss, 1620.7-9. Hanoviae, Sumptibus haeredum Levini Hulsii, 1622. (Drugo izdanje 1618.-1622.)
PLATON, *Zakoni*, Naprijed, 1974.
PLATON, *Država*, Liber, Zagreb, 1977
Franjo PŠENIČNJAK, De Dominisova ideja o biskupskoj kolegijalnosti, *Obnovljeni život*, god. XXIX, Zagreb, 1974, 490-512.

SOME ROOTS OF DOMINIS'S THOUGHTS: PLATONISM BY DOMINIS

Summary

The basic thought of Marco Antonio de Dominis was the ecclesiological question of the unity of all Christian churches, but his conceptual approach was a philosophical problem.

Placing the question again of the essence and nature of the Christian community, the possibility of achieving the reunion of all Christian churches is based on the identity of their foundations, and the democratic principles of Christian origins.

In Dominis's idea of a church republic is apparent in the spirit of Plato, where Plato's vision of a community, based on the idea of Goodness, translates into a philosophical-theological language as a community based on the idea of the original Christianity.

Keywords: Dominis, church, state, Christian community, republic, Plato